

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 809 wersja ostateczna – 2011/0401 (COD),

wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zasady uczestnictwa i upowszechniania dla programu „Horyzont 2020” – programu ramowego w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 810 wersja ostateczna – 2011/0399 (COD),

wniosku dotyczącego decyzji Rady ustanawiającej program szczegółowy wdrażający program „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 811 wersja ostateczna – 2011/0402 (CNS),

wniosku dotyczącego rozporządzenia Rady dotyczącego programu badawczo-szkoleniowego Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (2014–2018) uzupełniającego „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 812 wersja ostateczna – 2011/0400 (NLE)

(2012/C 181/20)

Sprawozdawca: **Gerd WOLF**

Rada, w dniu 15 grudnia 2011 r., oraz Parlament Europejski, w dniu 13 grudnia 2011 r., postanowiły, zgodnie z art. 173 ust. 3 oraz art. 182 ust. 1 TFUE, zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 809 final – 2011/0401 (COD).

Rada, w dniu 19 grudnia 2011 r., oraz Parlament Europejski, w dniu 13 grudnia 2011 r. postanowiły, zgodnie z art. 173, art. 183 i art. 188 ust. 2 TFUE, postanowiły zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zasady uczestnictwa i upowszechniania dla programu „Horyzont 2020” – programu ramowego w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 810 final – 2011/0399 (COD).

Dnia 15 grudnia 2011 r. Rada, działając na podstawie art. 182 ust. 4 TFUE, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

wniosku dotyczącego decyzji Rady ustanawiającej program szczegółowy wdrażający program „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020)

COM(2011) 811 final – 2011/0402 (CSN).

Dnia 21 grudnia 2011 r. Rada, działając na podstawie art. 7 ust. 1 TFUE, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

wniosku dotyczącego rozporządzenia Rady dotyczącego programu badawczo-szkoleniowego Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (2014–2018) uzupełniającego „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji

COM(2011) 812 final – 2011/0400 (NLE).

Sekcja ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 8 marca 2012 r.

Na 479. sesji plenarnej w dniach 28–29 marca 2012 r. (posiedzenie z 28 marca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 122 do 3 – 7 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Podsumowanie i zalecenia

1.1 Komitet przyjmuje z zadowoleniem i popiera wnioski Komisji oraz związaną z nimi ogólną koncepcję jako ważne elementy strategii „Europa 2020”. Z radością przyjmuje dążenie Komisji do nadania zagadnieniom badań naukowych i innowacji większego znaczenia niż dotychczas. Dostrzega w tym istotny postęp, również w odniesieniu do swoich dotychczasowych zaleceń. W niektórych kwestiach dostrzega jednak konieczność wprowadzenia uzupełnień, wyjaśnień i korekt.

1.2 Ze szczególnym zadowoleniem przyjmuje się propozycje dotyczące uproszczeń i elastyczności. Przy ich dalszym kształtowaniu należy zwrócić uwagę na zapewnienie możliwie jak największej ciągłości oraz uniknąć ponownego komplikowania.

1.3 Przedstawione zamysły w zakresie zarządzania powinny możliwie jak najszybciej zostać przełożone na szczegółowe konkretne rozwiązania; przy tym wymaga to uzgodnienia ze wszystkimi zainteresowanymi podmiotami.

1.4 Komisja już po okresie około dwóch lat powinna przedłożyć sprawozdanie okresowe dotyczące doświadczeń związanych z programem „Horyzont 2020”, jego wdrażaniem i kształtem.

1.5 Atrakcyjność wizerunku zawodu naukowca europejskiego należy poprawić zgodnie z konkluzjami Rady ds. Konkurencyjności z dnia 2 marca 2010 r.⁽¹⁾, aby zlikwidować lub zrekompensować obecną niekorzystną pod względem socjalnym sytuację przedstawicieli tego zawodu.

1.6 W tych dokumentach Komisji (program ramowy, zasady uczestnictwa, program Euratom), w przypadku których obecnie proponuje się nową formę prawną „rozporządzenia”, należy utrzymać zwyczajową dotychczas formę prawną „decyzji”, chyba że Komisji uda się przedstawić przekonujące uzasadnienie.

1.7 Z zadowoleniem przyjmuje się i popiera wszystkie części programów i zasady, a w szczególności te, które sprzyjają innowacjom społecznym, badaniom pionierskim, MŚP i uniwersytetom.

1.8 Głównym instrumentem programu „Horyzont 2020” powinny pozostać przejrzyste wspólne projekty o możliwej do zarządzania liczbie uczestników.

1.9 Projekty infrastrukturalne stanowią wzorcowy przykład europejskiej wartości dodanej w świetle zasady pomocniczości. Powinno to znaleźć wyraźniejsze odzwierciedlenie w orientacyjnym przydziale środków budżetowych.

1.10 W odniesieniu do „Wyzwań społecznych” należy zdecydowanie większe znaczenie przyznać działaniom badawczym i rozwojowym w zakresie niskoemisyjnych, zrównoważonych systemów energetycznych.

1.11 Ponadto lista „Wyzwań społecznych” powinna zostać rozszerzona o ważne zagadnienie „potencjału innowacyjnego społeczeństwa i przedsiębiorstw”.

1.12 Kluczowe technologie wspomagające pomagają zarówno w poprawie konkurencyjności przemysłu, jak i w sprostaniu wyzwaniom społecznym. Komitet zdecydowanie popiera ich wzmocnienie.

1.13 Przy rozpatrywaniu wielu kryteriów oceny dotyczących wspierania badań naukowych priorytetowe znaczenie powinna w dalszym ciągu mieć doskonałość, gdyż to już się sprawdziło. We wspieraniu innowacji ważną rolę odgrywa również ocena rynkowa, która a priori jest jednak bardzo trudna.

1.14 Należy zidentyfikować ewentualne rozbieżności w celach polityki badawczej ukierunkowanej na naukę oraz przyjaznej dla innowacji polityki przemysłowej i polityki konkurencji, aby w każdym przypadku znaleźć właściwe rozwiązania.

1.15 Skuteczna integracja polityki badań i innowacji wymaga zgodnego współdziałania licznych dyrekcji generalnych i służb Komisji. Komitet popiera wysiłki podejmowane w tym celu. Ponadto potrzebni są kompetentni urzędnicy, zaznajomieni od dłuższego czasu z daną dziedziną badań i stale aktualizujący swoją wiedzę. Komisja powinna dbać o utrzymanie swej fachowej wiedzy naukowo-technicznej oraz zdolności oceny.

1.16 Zgodnie z propozycją, głównymi celami programu Euratom powinny być bezpieczeństwo jądrowe, składowanie wysokoaktywnych odpadów promieniotwórczych oraz rozwój technologii syntezy jądrowej, wraz z międzynarodowym projektem ITER jako inicjatywą przewodnią. W strukturze tego programu należy zwrócić uwagę na zachowanie wsparcia i własnego zaangażowania ze strony państw członkowskich.

1.17 Konieczne jest opracowanie powszechnie zrozumiałego przeglądu instrumentów i wyrażeń specjalistycznych, o których mowa w programie „Horyzont 2020”, aby zapewnić łatwiejsze korzystanie z niego przez użytkowników. Szczególną uwagę należy zwrócić na wystarczające i kompetentne doradztwo dla MŚP.

⁽¹⁾ Konkluzje w sprawie mobilności i ścieżki zawodowej europejskich naukowców z 2 999. posiedzenia Rady ds. Konkurencyjności, Bruksela, 1–2 marca 2010 r.

2. Streszczenie wniosków przedłożonych przez Komisję

W niniejszej opinii omawia się pakiet następujących wniosków, przedłożonych przez Komisję w postaci odrębnych dokumentów:

- 1) wniosek dotyczący program ramowego „Horyzont 2020” na lata 2014–2020;
- 2) wniosek dotyczący jedynego zestawu zasad uczestnictwa i upowszechniania;
- 3) wniosek dotyczący jedynego programu szczegółowego wdrażającego program „Horyzont 2020”; oraz
- 4) wniosek dotyczący elementów programu „Horyzont 2020” objętych Traktatem Euratom.

Te dokumenty zajmują razem około 380 stron. Ich najważniejsze aspekty podsumowuje się w poniższych punktach 2.1–2.4, aby stworzyć zrozumiały punkt odniesienia dla uwag i zaleceń Komitetu, zawartych w późniejszych punktach 3–7.

2.1 Program ramowy „Horyzont 2020”

2.1.1 Wbrew swojemu dotychczasowemu zwyczajowi Komisja nie przedłożyła pierwotnie oczekiwanego ósmego programu ramowego w zakresie badań, rozwoju technologicznego i demonstracji. Mamy do czynienia raczej ze – stanowiącym realizację deklaracji z zielonej księgi⁽²⁾ – połączeniem w programie ramowym „Horyzont 2020” tych działań, które wspierano dotychczas na podstawie siódmego programu ramowego w zakresie badań, rozwoju technologicznego i demonstracji, związanych z innowacjami części programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP), a także działań wspieranych przez Europejski Instytut Innowacji i Technologii (EIT). Ponadto w tym celu proponuje się tym razem nie „decyzję” Parlamentu Europejskiego i Rady, lecz „rozporządzenie”.

2.1.2 Do deklarowanych głównych celów i filarów polityki wsparcia w ramach programu „Horyzont 2020” należą:

- a) doskonała baza naukowa – proponowany budżet: 27 818 milionów euro;
- b) wiodąca pozycja w przemyśle – proponowany budżet: 20 280 milionów euro;
- c) wyzwania społeczne – proponowany budżet: 35 888 milionów euro.

2.1.3 Kolejnym celem jest ułatwienie dostępu do programu ramowego i uczestnictwa w nim.

2.1.4 Całkowity proponowany budżet programu „Horyzont 2020” wynosi około 88 miliardów euro; jego uzupełnieniem mają być środki pochodzące z funduszy strukturalnych i programu dotyczącego kształcenia.

2.2 Zasady uczestnictwa i upowszechniania

2.2.1 Dotyczą one warunków uczestnictwa w programie ramowym. Ich zadaniem jest zapewnienie jednolitych i elastycznych ram prawnych, służących ułatwieniu procesów i dotyczących wszystkich elementów programu „Horyzont 2020”. Ponadto pozostawia się otwartą możliwość wprowadzenia zmian i wyjątków.

2.2.2 Ustanawia się jednolitą stawkę finansowania bez różnicowania według uczestników. Zaproponowano również większe wykorzystanie kwot ryczałtowych, stawek zryczałtowanych i skali kosztów jednostkowych, wraz z szeroką akceptacją praktyk w zakresie księgowania zwyczajowo stosowanych przez beneficjentów dotacji.

2.2.3 W przypadku dotacji przewidziano następujące zasady dotyczące kwalifikowalnych kosztów bezpośrednich:

- a) Dotacja w ramach programu „Horyzont 2020” może wynieść maksymalnie 100 % całkowitych **kwalifikowalnych kosztów bezpośrednich**, bez uszczerbku dla zasady współfinansowania.
- b) Dotacja w ramach programu „Horyzont 2020” jest ograniczona do maksymalnie 70 % całkowitych **kwalifikowalnych kosztów bezpośrednich** następujących działań:

- działania polegające głównie na przygotowaniu prototypów, testowaniu, demonstracji, rozwoju eksperymentalnym, pilotażu, powielaniu rynkowym;
- dotacje na współfinansowanie programu.

2.2.4 **Kwalifikowalne koszty pośrednie** ustala się według stawki zryczałtowanej wynoszącej 20 % całkowitych kwalifikowalnych kosztów bezpośrednich; alternatywnie w programie prac możliwe jest dopuszczenie deklaracji kosztów w formie kwoty ryczałtowej lub według skali kosztów jednostkowych.

2.2.5 Spełnione muszą zostać następujące warunki udziału:

2.2.5.1 W działaniu biorą udział co najmniej trzy podmioty prawne.

— Każdy z podmiotów musi mieć siedzibę w państwie członkowskim lub państwie stowarzyszonym.

— Wszystkie trzy podmioty prawne mają siedzibę w różnych państwach członkowskich lub państwach stowarzyszonych.

— Wszystkie trzy podmioty prawne muszą być od siebie niezależne w rozumieniu art. 7.

2.2.5.2 Na zasadzie odstępstwa w następujących przypadkach dopuszcza się udział jednego podmiotu prawnego mającego siedzibę w państwie członkowskim lub państwie stowarzyszonym:

- a) badania pionierskie Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERBN),

(2) COM(2011) 48 final oraz Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 121.

- b) stosowanie instrumentu MŚP,
- c) dotacje na współfinansowanie programów,
- d) uzasadnione przypadki określone w programie lub planie prac, a także
- e) w przypadku działań koordynacyjnych i wspierających oraz działań w zakresie szkoleń i mobilności.

2.2.6 Procedura oceny

2.2.6.1 Złożone wnioski ocenia się w oparciu o następujące kryteria:

- a) doskonałość;
- b) oddziaływanie;
- c) jakość i skuteczność realizacji.

2.2.6.2 Do wniosków dotyczących działań w zakresie badań pionierskich ERBN zastosowanie ma wyłączone kryterium doskonałości.

2.3 Program szczegółowy

2.3.1 Podczas gdy w siódmym programie ramowym w zakresie badań i rozwoju technologicznego zastosowano wiele „programów szczegółowych” (np. „Współpraca” czy „Możliwości”), obecnie Komisja proponuje tylko jeden, jednolity „program szczegółowy”, obejmujący różne cele i struktury wsparcia w ramach programów częściowych.

2.3.2 Cztery programy częściowe:

I. „Doskonała baza naukowa” obejmująca:

- i. badania pionierskie (ERBN),
- ii. badania naukowe w dziedzinie przyszłych i powstających technologii,
- iii. działania Marie Curie i
- iv. europejskie infrastruktury badawcze.

II. „Wiodąca pozycja w przemyśle” obejmująca:

- i. technologie informacyjne i komunikacyjne,
- ii. nanotechnologie,
- iii. materiały,
- iv. biotechnologię,
- v. procesy wytwarzania i przetwarzania,
- vi. przestrzeń kosmiczną.

Ponadto program obejmuje ułatwienie dostępu do finansowania ryzyka oraz podniesienie innowacyjności w małych i średnich przedsiębiorstwach.

III. „Wyzwania społeczne” obejmujące:

- i. zdrowie, zmiany demograficzne i dobrostan,
- ii. bezpieczeństwo żywnościowe i bezpieczeństwo żywności, zrównoważone rolnictwo, badania morskie i gospodarkę ekologiczną,
- iii. bezpieczną, ekologiczną i efektywną energię,
- iv. inteligentny, ekologiczny i zintegrowany transport,
- v. ochronę klimatu i efektywną gospodarkę zasobami i surowcami,
- vi. zintegrowane, innowacyjne i bezpieczne społeczeństwa europejskie.

IV. „Niejądrowe działania Wspólnego Centrum Badawczego JRC”, służące poprawie podstawy naukowej politycznego procesu decyzyjnego, wyjaśnieniu procesów naturalnych leżących u podstaw zmian społecznych oraz zbadaniu nowych dziedzin nauki i technologii.

(jądrowych działań JRC dotyczy program Euratom.)

2.4 Program Euratom na lata 2014–2018

2.4.1 Program ten dotyczy działalności badawczej w dziedzinie energii jądrowej (synteza i rozszczepienie) oraz ochrony przed promieniowaniem. Wbrew dotychczasowemu zwyczajowi wnioskowi dotyczącemu programu nadano formę rozporządzenia, a nie decyzji. Ma on przyczynić się do realizacji strategicznych celów programu „Horyzont 2020” (pkt 2.1.2). Zgodnie z Traktatem Euratom okres jego realizacji ograniczono do 5 lat, zatem kończyć się on w 2018 r.

2.4.2 Działania pośrednie programu Euratom dotyczą:

- a) bezpiecznej eksploatacji systemów jądrowych,
- b) opracowania rozwiązań służących gospodarowaniu jądrowymi odpadami końcowymi,
- c) stworzenia i zrównoważonego rozwoju kompetencji w dziedzinie jądrowej (rozszczipienie),
- d) poprawy ochrony przed promieniowaniem,
- e) prac rozwojowych w zakresie syntezy jądrowej poprzez wykorzystanie istniejących i nowopowstałych instalacji testowych,
- f) opracowania materiałów, technologii i projektów koncepcyjnych,
- g) sprzyjania innowacji i konkurencyjności przemysłowej,
- h) zapewnienia dostępności i wykorzystania infrastruktury badawczej.

2.4.3 Przy realizacji działań pośrednich Komisję wspierają komitety konsultacyjne.

2.4.4 Działania bezpośrednie dotyczą programu Wspólnego Centrum Badawczego w zakresie badań naukowych i rozwoju.

2.4.5 W odniesieniu do ITER przedłożona zostanie odrębna decyzja, ponieważ finansowanie tego projektu ma się odbywać poza wieloletnimi ramami finansowymi.

3. Ogólne uwagi Komitetu

Wobec rozmiaru czterech dokumentów przedłożonych przez Komisję, Komitet może się odnieść wyłącznie do ograniczonej liczby zagadnień dla niego najistotniejszych.

3.1 Ogólna akceptacja

Komitet przyjmuje z zadowoleniem i popiera wnioski Komisji, stanowiące istotne elementy strategii „Europa 2020”. Uważa je za udaną koncepcję ogólną. Stwierdza, że wiele jego wcześniejszych zaleceń (np. dotyczących uproszczenia⁽³⁾, zielonej księgi⁽⁴⁾ i Unii innowacji⁽⁵⁾) zostało uwzględnionych, i z tego względu odsyła do tych opinii i zawartych w nich zaleceń. W niektórych kwestiach dostrzega jednak konieczność wprowadzenia uzupełnień, wyjaśnień i korekt.

3.2 Priorytety, budżet, cel w wysokości 3 % i efekt dźwigni

3.2.1 Badania naukowe, rozwój i innowacje decydują o przyszłej pozycji Europy na świecie; ze względu na to decydujące znaczenie należy im przyznać znacząco wyższy priorytet, nie tylko w Komisji, ale w szczególności również w państwach członkowskich. Komitet z zadowoleniem stwierdza, że zaproponowany budżet programu „Horyzont 2020” faktycznie pozwala dostrzec wolę Komisji, by przyznać wyższe niż dotychczas znaczenie zagadnieniom badań naukowych i innowacji, a także niezbędnym w tym celu inwestycjom. Odzwierciedla to powtarzające się zalecenia Komitetu, który z tego względu udziela swojego całkowitego poparcia. Jednakże wysokość obecnie zaproponowanego budżetu nadal obiektywnie trzeba uznać za niewystarczającą w kontekście wyjaśnionego poniżej celu w wysokości 3 % oraz ambitnych tematycznych celów dotyczących badań naukowych i innowacji; niemniej jednak Komitet uznaje ją za osiągalny kompromis w kontekście innych potrzeb.

3.2.2 W 2002 r. w ramach kształtowania strategii lizbońskiej, zaplanowanej do 2010 r., Rada na posiedzeniu w Barcelonie sformułowała cel w wysokości 3 %, odnoszący się przede wszystkim do polityki finansowania państw członkowskich i ich przemysłu. Zgodnie z nim do 2010 r. 3 % produktu krajowego brutto powinno być przeznaczane w państwach członkowskich na badania i rozwój; jedną trzecią z tego powinien finansować sektor publiczny, a dwie trzecie – przemysł. Jak dotąd nie udało się osiągnąć tego celu ani przeciętnie w całej Europie, ani w większości państw członkowskich. Dlatego został on ponownie włączony do strategii „Europa 2020”.

3.2.3 Polityka finansowania, nakreślona w programie „Horyzont 2020”, ma wywołać decydujący efekt dźwigni, by przynajmniej tym razem udało się osiągnąć ten cel w wysokości 3 %. Niestety mimo zwiększenia budżetu, o którym wyżej wspomniano, należy nadal wątpić, czy siła efektu dźwigni okaże się wystarczająca. Całkowity budżet Wspólnoty wynosi około 1 % PKB jej państw członkowskich. Zaproponowany budżet programu „Horyzont 2020” stanowi jedynie 9 % tego budżetu. Zatem ilościowy efekt dźwigni nadal jest mniejszy niż 1:30! Z tego względu zaproponowany budżet można uznać wyłącznie za wymagany pierwszy krok w kierunku faktycznie niezbędnej wielkości wsparcia; w żadnym razie nie może on zatem ulec zmniejszeniu.

3.3 Uproszczenie i ciągłość

Komitet ze szczególnym zadowoleniem przyjmuje działania służące uproszczeniu procedur⁽⁶⁾, którego Komitet od dawna się domagał. W tym przypadku mamy do czynienia z trudnym poszukiwaniem równowagi między prostotą, uwzględnieniem szczególnych okoliczności poszczególnych przypadków i równie potrzebną ciągłością, które w razie konieczności należy jeszcze wyregulować. To jednak w żadnym razie nie może oznaczać powrotu do nadmiernie skomplikowanych i powolnych procedur.

3.4 Margines swobody i elastyczność

Z tego względu Komitet z zadowoleniem przyjmuje to, że w strukturze programu i przydziale środków obok nielicznych i prostych zasad przewidziano także dostateczną elastyczność i margines swobody (program szczegółowy, tytuł I, art. 6 „Budżet”). Zatem szczególnie istotne jest wyjaśnienie związanych z tym przyszłych procesów decyzyjnych, w szczególności roli komitetów programowych.

3.5 Zarządzanie

Komitet popiera odnośnie (wymienione w motywie 21 preambuły dokumentu COM(2011) 809 final) rozważania i zamiary Komisji, w szczególności podkreślenie znaczenia procesów oddolnych. Popiera także zamysł, by przy określaniu priorytetów programów szczegółowych zapewnić regularne konsultacje z użytkownikami końcowymi, obywatelami, partnerami społecznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

3.5.1 Zdaniem Komitetu te nader ogólnie sformułowane uwagi Komisji muszą jednak zostać uzupełnione **szczegółowymi i precyzyjnymi informacjami** dotyczącymi realizacji programu oraz koniecznymi w tym kontekście decyzjami, przydziałami środków (również budżetowych) i konkretnymi tematami. Za pomocą niezbędnego „zarządzania” trzeba dostatecznie wyjaśnić, w jakim zakresie, za pomocą jakich struktur i na jakich szczeblach decyzyjnych (np. komitety programowe) w tych procesach i programach prac będą w wyważony sposób uczestniczyć zainteresowane podmioty oraz przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego. Albowiem zgodnie z zamiarem Komisji do programów prac mają zostać przeniesione nie tylko tematy, ale również szczegółowe uregulowania dotyczące budżetu, instrumentów i zakresu wsparcia, a także – w razie konieczności – zleceń zewnętrznych, na przykład dla europejskich platform technologicznych, inicjatyw w ramach art. 185 itp.

⁽³⁾ Patrz w szczególności Dz.U. C 48 z 15.2.2011, s. 129.

⁽⁴⁾ COM(2011) 48 final oraz Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 121.

⁽⁵⁾ Dz.U. C 132 z 3.5.2011, s. 39.

⁽⁶⁾ Patrz przypis 3.

3.5.2 Wobec zasygnalizowanego również we wniosku Komisji zamiaru skorzystania w tym zakresie także z agencji wykonawczych i innych podmiotów zewnętrznych, o których mowa w art. 55 rozporządzenia finansowego, pojawia się też potrzeba wyjaśnienia ich roli, uprawnień i kontroli.

3.5.3 Komitet zaleca wyjaśnienie tych zagadnień w ramach procesu uzgodnień ze wszystkimi zainteresowanymi podmiotami, przedstawienie ich w dokumencie uzupełniającym, a następnie zasięgnięcie opinii Komitetu. Jednocześnie przestrzega przed powrotem w tym procesie kształtowania, zwłaszcza na poziomie programów prac, niejako tylnymi drzwiami do dotychczasowego (nadmiernego) uregulowania i złożoności (patrz również pkt. 3.3). **Należy rezygnować z ciągłości dotychczasowych procedur tylko w takim zakresie, jaki jest niezbędny w procesie upraszczania.**

3.6 Wzajemne przenikanie

Poszczególne podtematy i zagadnienia programów częściowych „programu szczegółowego” mogą się wzajemnie przenikać, co z jednej strony jeszcze bardziej zwiększa elastyczność, ale z drugiej może prowadzić do przesunięcia punktów ciężkości i trudności z zapewnieniem przejrzystości i klasyfikacją. W ten sposób np. decydujące informacje i impulsy mogą płynąć do programu częściowego „Wyzwania społeczne” z programów częściowych „Doskonała baza naukowa” czy „Wiodąca rola w przemyśle”.

3.7 Sprawozdanie śródkresowe

Z tego względu Komitet zaleca również, by oprócz zapowiedzianej „oceny śródkresowej” po czterech latach (analogicznie do COM(2011) 52 final) Komisja już w dwa lata po rozpoczęciu programu przedłożyła również „sprawozdanie śródkresowe”, w którym znalazłyby się informacje o dotychczas podjętych przez Komisję i zainteresowane podmioty działaniach i zdobytych w ten sposób doświadczeniach – w szczególności w zakresie wspomnianego już „zarządzania”.

3.8 Orientacyjny przydział środków budżetowych

Z zastrzeżeniem przedstawionych ograniczeń, Komitet z zadowoleniem przyjmuje zaproponowany orientacyjny przydział środków budżetowych oraz podział budżetu między poszczególne programy częściowe i ich podtematy; w szczególności dotyczy to wspierania małych i średnich przedsiębiorstw oraz problemów i kwestii społecznych – później omówione zostaną trzy wyjątki (pkt 4.3, 4.2.1 oraz 4.2.2). Ponadto należy jednak w przejrzysty sposób określić, jakie znaczenie będzie miała koordynacja programów krajowych i regionalnych (np. nowego systemu ERA-net) w porównaniu z bezpośrednim finansowaniem badań naukowych.

3.9 Zawód naukowca

W motywie 22 preambuły wniosku dotyczącego programu ramowego Komisja podkreśla: „»Horyzont 2020« powinien przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności zawodu naukowca w Unii”. W tym kontekście Komitetowi brakuje jednak konkretnych informacji, jakie działania podjęto w międzyczasie, by

zrealizować konkluzje Rady ds. Konkurencyjności⁽⁷⁾ z dnia 2 marca 2010 r. i by faktycznie poprawić niezadowolającą pod względem socjalnym sytuację młodych naukowców (obszerne informacje w tym zakresie – patrz rozdział 6).

3.10 Rozporządzenie czy decyzja

Komitet nie potrafi zrozumieć, a także nie dostrzega ze strony Komisji żadnego uzasadnienia wynikającego z dotychczasowych doświadczeń, dlatego zasada pomocniczości wymusza lub dopuszcza odejście od dotychczasowej praktyki i zaproponowanie obecnie rozporządzenia zamiast decyzji w przypadku dwu dalszych dokumentów przedłożonych przez Komisję. Komitet zaleca utrzymanie dotychczasowego zwyczaju, chyba że Komisji uda się przedstawić zrozumiałe uzasadnienie prawne.

3.11 Skoordynowane postępowanie Komisji

Istnieje wiele aspektów europejskiej polityki dotyczącej badań naukowych i innowacyjności, w przypadku których potrzebne jest skoordynowane, oparte na współpracy i wydajne postępowanie nie tylko między Komisją i państwami członkowskimi, ale również między licznymi komisarzami, dyrekcjami generalnymi i służbami Komisji. Dotyczy to polityki edukacyjnej, sytuacji społecznej naukowców, funduszy strukturalnych, polityki spójności, polityki dotyczącej przemysłu, konkurencji, energii, zdrowia, ochrony środowiska itd. Komitet zachęca Komisję do wzmocnienia jej działań w tym zakresie i opracowania niezbędnych w tym celu procedur i instrumentów.

3.12 Kompetentni urzędnicy

Komitet ponawia⁽⁸⁾ swoje pilne zalecenie, by w organizacjach wspierających, ale w szczególności w Komisji (lub w planowanych agencjach wykonawczych) pracowali uznani w środowisku naukowym i kompetentni urzędnicy, którzy byliby jak najlepiej i długoterminowo zaznajomieni z daną dziedziną specjalistyczną, jej cechami charakterystycznymi i szczególnie „wspólnotą”, a także swą wiedzę stale aktualizowali. W przypadku badań i rozwoju regularna rotacja pracowników jest nadzwyczaj niekorzystna!

3.12.1 Utrzymanie kompetencji i zaangażowania

Komitet jest ponadto zaniepokojony, że Komisja, w związku z zapowiedzianą tendencją do przenoszenia dotychczasowych zadań i działań w zakresie wspierania badań naukowych i innowacji z Komisji do agencji, może ze swej strony nie tylko zrezygnować z utrzymywania własnej fachowej wiedzy naukowo-technicznej oraz zdolności oceny, ale także nie będzie już w wystarczającym stopniu identyfikować się z merytoryczną treścią działań. A taka identyfikacja jest niezbędna, aby móc z powodzeniem, zaangażowaniem i znajomością rzeczy bronić na poziomie politycznym interesów ważnej dziedziny badań, rozwoju i innowacji. W ten sposób utracono by kluczowy element delikatnego systemu gwarantującego zachowanie równowagi politycznej.

(7) Konkluzje w sprawie mobilności i ścieżki zawodowej europejskich naukowców z 2 999. posiedzenia Rady ds. Konkurencyjności, Bruksela, 1–2 marca 2010 r.

(8) Dz.U. C 44 z 16.2.2008, s. 1.

3.13 Dalsze działania – strategia „Europa 2020”

Zdaniem Komitetu program „Horyzont 2020” jest niezbędnym i decydującym elementem realizacji strategii „Europa 2020”. Konieczne jest jednak uzupełnienie go za pomocą dalszych działań, również ze strony Komisji, ale przede wszystkim ze strony państw członkowskich. W tym kontekście Komitet odsyła do swoich inicjatyw związanych ze strategią „Europa 2020”. W szczególności chodzi o stworzenie lub wypracowanie we wszystkich państwach członkowskich wydajnych i sprzyjających innowacji systemów gospodarczych⁽⁹⁾, społecznych i edukacyjnych.

4. Szczegółowe uwagi Komitetu

4.1 Nauki społeczne i humanistyczne, polityka edukacyjna i innowacje

Komitet wyraża zadowolenie z tego, że badania naukowe i innowacje w zakresie nauk społecznych i humanistycznych mają zostać włączone w każdy z ogólnych celów programu „Horyzont 2020”. Uważa też, że zaproponowane tematy są odpowiednie i ważne, i jest rad z ich roli w programie. Ponadto zaleca, by nadać większe znaczenie wysiłkom na rzecz wydajniejszego systemu kształcenia na wszystkich etapach edukacji. To decydujące zadanie, które pozwoli w optymalny i ukierunkowany sposób wesprzeć i wykorzysta potencjał talentów w UE. W szczególności w odniesieniu do celów programu „Horyzont 2020” chodzi o wykształcenie na uczelniach wyższych dostatecznej liczby wykwalifikowanych specjalistów. Ale w tym celu konieczne jest odpowiednie nastawienie już w szkołach!

4.2 Wyzwania społeczne

Komitet popiera listę „wyzwań społecznych”; zaleca jednak jeszcze silniejsze podkreślenie następujących dziedzin:

4.2.1 Problemy związane z energią i klimatem

Komitet zaleca, by przy określaniu priorytetów programu częściowego „Wyzwania społeczne”, ze względu na niezwykle ambitny cel⁽¹⁰⁾, polegający na całkowitym zrewolucjonizowaniu naszych dotychczasowych dostaw energii do 2050 r. i przestawieniu się na techniki niskoemisyjne, nadać zdecydowanie większe znaczenie temu zagadnieniu również przy rozdziale środków budżetowych⁽¹¹⁾. W szczególności niedostatecznie rozwiązany problemem są odpowiednie i opłacalne niskoemisyjne technologie magazynowania i oddawania energii w obliczu zmieniającej się podaży energii wiatrowej i słonecznej, podobnie jak długoterminowe zaopatrzenie w paliwa silnikowe dla transportu ciężkiego, lotniczego i wodnego. Pogłębionej analizy wymaga jednak również wpływ na gospodarkę i społeczeństwo.

4.2.2 Potencjał innowacyjny społeczeństw i przedsiębiorstw

Ponadto Komitet zaleca rozszerzenie listy wyzwań o ważne zagadnienie „Potencjał innowacyjny społeczeństw i przedsiębiorstw”. **(Dlaczego Google lub Facebook nie powstały w Europie? Dlaczego nie wszystkie państwa członkowskie dysponują jednakowo wydajnymi strukturami administracyjnymi, gospodarczymi i społecznymi?)** To zagadnienie zostało wprawdzie skrótowo omówione we wniosku Komisji

(patrz powyższy pkt 2.3.2 – III – vi) w ramach celu „Integracyjne, innowacyjne i bezpieczne społeczeństwa”, ale zdaniem Komitetu niedostatecznie podkreśla to jego ogromne znaczenie dla społeczeństwa i gospodarki. Przecież mamy do czynienia z głównym tematem „Unii innowacji”⁽¹²⁾ (w pkt. 2.3.2 – III – vi powinien zatem być wymieniony skrócony tytuł: „Integracyjne i bezpieczne społeczeństwa”).

4.3 MŚP i mikroprzedsiębiorstwa jako uczestnicy innowacji

Komitet z zadowoleniem przyjmuje zaproponowane usprawnienia w zakresie wspierania MŚP. Uważa je za ważny element całościowej koncepcji strategii „Europa 2020” i w tym kontekście odsyła również do swojej opinii w sprawie Unii innowacji⁽¹³⁾. Podkreślił on w niej, że „należy dalej zastanawiać się nad definicjami MŚP i ich oceną, ponieważ właśnie w obliczu nowych możliwości tworzenia sieci za pośrednictwem instrumentów opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych również mikroprzedsiębiorstwa, a być może również przedsiębiorstwa jednoosobowe, zyskują na znaczeniu – ewentualnie należałoby zastanowić się nawet nad rozgraniczeniem wolnych zawodów”. Komitet z zadowoleniem przyjmuje informację Komisji, że przyjęto już taki sposób postępowania. Ponadto odsyła do pkt 7 poniżej i podkreśla, że w przypadku MŚP szczególnie istotne jest dobre i zrozumiałe informowanie o różnych instrumentach wsparcia w ramach programu „Horyzont 2020” oraz o dostępie do nich. Ponadto przydatne byłyby centra doradcze, w których można byłoby ustnie zasięgać porady.

4.4 Uniwersytety

Komitet z zadowoleniem przyjmuje zawartą w zasadach uczestnictwa i upowszechniania możliwość wsparcia całkowitych kwalifikowalnych kosztów bezpośrednich w wysokości 100 %. Uważa ją za przydatną dla pracujących na uniwersytetach naukowców i grup naukowców w dziedzinie nauk przyrodniczych, inżynierskich i humanistycznych. Jest to korzystne dla realizacji wielokrotnie przywoływanego przez Komitet celu stworzenia i utrzymania w UE uniwersytetów rangi światowej. Jak zauważono w sprawozdaniu Marisy Matias (Parlament Europejski, A7-0302/2011) te działania wymagają jednak dodatkowego wsparcia ze środków polityki spójności, celem niezbędnego zwiększenia potencjału w tych państwach członkowskich, które dotychczas jeszcze w niewystarczającym stopniu uczestniczą w programie ramowym. Ponadto do realizacji tego celu konieczne są dalsze istotne środki, ale ich omówienie wykraczałoby poza ramy niniejszej opinii.

4.5 Infrastruktura badawcza

Jak już wielokrotnie podkreślano, Komitet uważa, że wielka infrastruktura oferuje decydujące wsparcie i instrumenty dla badań technologicznych i naukowych oraz wybitnych osiągnięć w tym zakresie, które bez niej są całkowicie niemożliwe. Z tego wynika również jej ogromna siła przyciągania i oddziaływania, zarówno we współpracy wewnątrz europejskiej, jak i wobec najlepszych inżynierów i naukowców na świecie⁽¹⁴⁾. Ponadto potencjał wykorzystywania wielkiej infrastruktury przekracza możliwości i zapotrzebowanie poszczególnych państw członkowskich, co powoduje, że takie jednostki są często budowane i użytkowane w ramach partnerstwa pomiędzy państwami członkowskimi.

⁽⁹⁾ Patrz w tym kontekście np. <http://web.worldbank.org>.

⁽¹⁰⁾ COM(2011) 885 final.

⁽¹¹⁾ Dz.U. C 21 z 21.1.2011, s. 49.

⁽¹²⁾ Dz.U. C 132 z 3.5.2011, s. 39.

⁽¹³⁾ Dz.U. C 132 z 3.5.2011, s. 39.

⁽¹⁴⁾ Dz.U. C 182 z 4.8.2009, s. 40.

4.5.1 Zasada pomocniczości

Z tego względu taka infrastruktura jest wzorcowym przykładem wsparcia wspólnotowego zgodnego z zasadą pomocniczości. Dlatego Komitet ubolewa, że to jej ogromne formalne i merytoryczne znaczenie nie znajduje odzwierciedlenia w zaproponowanym orientacyjnym podziale środków budżetowych. Komitet zaleca zatem, by środki w pozostałych częściach orientacyjnego budżetu (za wyjątkiem MŚPI) zmniejszyć o 2–2,5 %, a uzyskane w ten sposób środki dodać do pozycji „infrastruktura”. Jest to tym bardziej potrzebne, że ma do niej się zaliczać również ważna, zyskująca na znaczeniu infrastruktura elektroniczna.

4.5.2 Koszty operacyjne

Ponadto Komitet zaleca, by w ramach wspierania projektów Komisja uczestniczyła także w kosztach operacyjnych infrastruktury; zwraca się do Komisji o wyjaśnienie, że rzeczywiście ma taki zamiar.

4.6 Kluczowe technologie wspomagające

Jak Komitet już wielokrotnie podkreślał⁽¹⁵⁾, rozwój, opanowanie i wprowadzenie na rynek kluczowych technologii wspomagających to decydujące zadanie horyzontalne, ważne, by z jednej strony wzmocnić pozycję konkurencyjną przemysłu UE, a z drugiej strony sprostać takim wyzwaniom społecznym, jak zrównoważone dostawy energii czy opieka zdrowotna. Z tego względu Komitet z zadowoleniem przyjmuje przyznanie temu zagadnieniu odpowiedniego znaczenia, zwłaszcza, że jest ono skuteczną siłą mobilizującą do współpracy między instytucjami badawczymi i przemysłem, a zatem także do zawierania partnerstw publiczno-prywatnych. W tej dziedzinie szczególnie ważny jest element programu, jakim jest „FET Open”.

4.7 Procedura rozliczeniowa I

Komitet z zadowoleniem przyjmuje fakt, że akceptowane mają być procedury rozliczeniowe stosowane zwyczajowo w poszczególnych państwach członkowskich przez instytucje naukowe i przedsiębiorstwa (np. stawka godzinowa w przemyśle). Powinno to zatem obejmować również te wydatki, które wynikają ze stosowania podatku od wartości dodanej.

4.8 Procedura rozliczeniowa II

Ponadto Komitet z zadowoleniem przyjmuje zdecydowane uproszczenie związane ze stosowaniem podejścia 100%/20 % lub 70%/20 % wynikającego z zasad uczestnictwa (wyjaśnienie tych pojęć – patrz pkt 2.2.3 i 2.2.4). Bez względu na istotne korzyści administracyjne może się to wiązać częściowo z zyskami, ale częściowo również ze stratami dla poszczególnych grup uczestników w porównaniu z obecnymi kwotami. Z tego względu Komitet zaleca, by zebrać doświadczenia ze stosowaniem tej metody, a następnie w razie konieczności nieco zwiększyć poziom wsparcia w zakresie kosztów pośrednich.

4.9 Zamówienia publiczne – aspekt szczególny

Przy budowie infrastruktury badawczej i dużych urządzeń często zleca się przemysłowi opracowanie i budowę nowatorskich, nadzwyczaj trudnych i wymagających komponentów. Wymaga to wejścia na ziemię nieznaną w dziedzinie technologii, przez co mogą się pojawić typowe problemy, omówione

w opinii Komitetu w sprawie transferu wiedzy⁽¹⁶⁾. Z tego względu Komitet zalecił w niej, „by zbadać dotychczasowe doświadczenia w stosowaniu obowiązujących przepisów UE i państw członkowskich w dziedzinie pomocy państwa, budżetu, zamówień publicznych i konkurencji i stwierdzić, czy sprzyjają one celowi, jakim jest jak najlepsze zachowanie i wykorzystanie umiejętności i specjalistycznej wiedzy zdobytej w przemyśle przy takich zleceniach, z korzyścią dla konkurencyjności Europy, ale również dla odpowiednich późniejszych zleceń”.

4.10 Nowe koncepcje polityki przemysłowej i polityki konkurencji

Dlatego konieczne jest rozważenie nowych koncepcji właściwej polityki przemysłowej i polityki konkurencji. W tym kontekście wątpliwe jest, czy przedstawione już przez Komisję wyobrażenia dotyczące zamówień przedkomercyjnych opisują odpowiedni instrument. W tym przypadku Komitet dostrzega z jednej strony niebezpieczeństwo, że obawy związane z ewentualnym monopolem na wiedzę mogą spowodować całkowitą rezygnację z wiodących pozycji i osiągnięć w przemyśle. Byłoby to ogromnym błędem. Z drugiej strony Komitet dostrzega jednak również ryzyko, że z uwagi na zbyt protekcyjny charakter środków ze stratą dla badań nie otrzyma się najlepszego produktu, ponieważ będzie on dostępny wyłącznie poza Europą. Dlatego Komitet zaleca, by zidentyfikować zróżnicowane, częściowo sprzeczne ze sobą cele i wymogi dotyczące polityki w zakresie badań naukowych, innowacji i przemysłu, a także omówić i wyjaśnić je z różnymi zainteresowanymi podmiotami – być może w niektórych przypadkach konieczne byłyby nawet odstąpienia (patrz pkt 4.9).

4.11 Wydajna wielkość projektu

Należy obserwować tendencję do coraz większych struktur, jak np. wspólne inicjatywy technologiczne, wspólnoty wiedzy i innowacji, a obecnie także inicjatywy przewodnie FET. W ich przypadku konieczne jest bowiem wykorzystywanie coraz większej ilości zasobów i nakładów pracy na zarządzanie wewnętrznymi i kompleksowymi procesami uzgodnień; w każdym razie nie można pozwolić, by stały się one „wieżami Babel”.

4.11.1 Wspólne projekty jako główny instrument

Choć łączenie zasobów może być korzystne, to jednocześnie po przekroczeniu pewnego progu prowadzi do odsuwania mniejszych podmiotów od programu ramowego, ponieważ brakuje im niezbędnego w tym celu, kosztownego wsparcia prawnego i administracyjnego. Dotyczy to w szczególności MŚP oraz grup badawczych na uniwersytetach. **Z tego względu łatwe do zarządzania wspólne projekty o rozsądnej liczbie uczestników powinny pozostać głównym instrumentem programu „Horyzont 2020”.**

4.12 Europejski Instytut Innowacji i Technologii (EIT)

Ponieważ EIT będzie finansowany z budżetu programu „Horyzont 2020”, Komitet uważa jego działalność za równorzędny element strategii realizowanej za pomocą programu „Horyzont 2020”; dlatego swoimi zaleceniami obejmuje również ten zakres. Komitet w szczegółach odniesie się do niego w odrębnej opinii⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁶⁾ Dz.U. C 218 z 11.9.2009, s. 8, pkt 1.8 i 5.

⁽¹⁷⁾ COM(2011) 822 final – opinia EKES-u „Strategiczny plan innowacji EIT” (Zob. str. 122 niniejszego Dziennika Urzędowego).

⁽¹⁵⁾ Dz.U. C 48 z 15.2.2011, s. 112.

4.13 Kryteria oceny

W pkt. 2.2.6 wymieniono zaproponowane przez Komisję kryteria oceny⁽¹⁸⁾ i wyboru – **doskonałość, oddziaływanie oraz jakość i skuteczność**. Komitet uznaje je za właściwe, o ile jednocześnie nie zostanie umniejszone nadrzędne znaczenie doskonałości, która w każdym razie stanowi najważniejsze kryterium dla wiodących działań. W przypadku badań pionierskich Komitet przestrzega przed przecenianiem najszerzej cytowanych publikacji, ponieważ prowadzi to do dominacji i tak już szczególnie ugruntowanych zagadnień badawczych. Komitet ponawia swoją ogólną przestrożę przed sformalizowaną procedurą oceny.

4.13.1 Szczególnie w przypadku wspierania innowacji konieczne jest oczywiście nadanie także **aspektom rynkowym**⁽¹⁹⁾ istotnej roli w trakcie oceny. Początkowe błędy w ocenie, np. przy rozwoju „komputera osobistego” (PC), pokazują, że to zadanie w sytuacji a priori, zwłaszcza przy całkowicie nowatorskich koncepcjach, wcale nie jest łatwe i nie zawsze musi prowadzić do właściwej oceny.

4.14 Wspólne Centrum Badawcze

Komitet z zadowoleniem przyjmuje propozycje dotyczące bezpośredniego wspierania Wspólnego Centrum Badawczego. Jednocześnie zwraca uwagę, że jego działalność powinna podlegać analogicznym procesom oceny, jak w przypadku pozostałych podmiotów. Jeżeli Wspólne Centrum Badawcze ubiega się również o pośrednie wsparcie w ramach programu szczegółowego, należy zwracać uwagę na pełną równość szans w stosunku do innych, nienależących do Komisji wnioskodawców/podmiotów.

5. Euratom

5.1 W przedłożonym programie Euratom Komitet dostrzega zasadniczo – i słusznie – kontynuację dopiero niedawno przedstawionego przez Komisję i szczegółowo omówionego przez Komitet programu Euratom na lata 2012–2013⁽²⁰⁾. Komitet powtarza i potwierdza swoją zamieszczoną tam główną tezę, „że stan wiedzy na temat technologii jądrowych, ich wykorzystania i ich konsekwencji musi zostać utrzymany i rozwinięty. Ramowy program badań i rozwoju Euratom odgrywa rolę koordynującą oraz umożliwia łączenie zasobów i integrację wspólnych wysiłków, dzięki czemu wnosi w tym kontekście istotną europejską wartość dodaną”. Komitet potwierdza ponadto szczegółowo sformułowane tam stwierdzenia i zalecenia. Nawiązując do nich, Komitet koncentruje się w niniejszej opinii wyłącznie na kilku wybranych kwestiach szczegółowych. Głównym zadaniem są systemy reaktorów o najwyższym poziomie bezpieczeństwa, produkujące jak najmniej długozyciowych wysokoaktywnych odpadów promieniotwórczych.

5.2 Komitet z zadowoleniem stwierdza, że przedłożony przez Komisję program zasadniczo odzwierciedla zgłoszone przezeń wówczas zalecenia:

⁽¹⁸⁾ Patrz w tym kontekście w szczególności również pkt 4.2 w Dz.U. C 132 z 3.5.2011, s. 39.

⁽¹⁹⁾ Patrz w tym kontekście w szczególności również pkt 3.7.2 w Dz.U. C 132 z 3.5.2011, s. 39.

⁽²⁰⁾ COM(2011) 71 final, COM(2011) 72 final, COM(2011) 73 final, COM(2011) 74 final i Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 127.

— większe bezpieczeństwo jądrowe, składowanie wysokoaktywnych odpadów promieniotwórczych, transmutacja służąca ograniczeniu długotrwałej radiotoksyczności, monitorowanie materiałów rozszczepialnych oraz ochrona przed promieniowaniem;

— konsekwencje „testów wytrzymałościowych”;

— prace rozwojowe nad pozyskiwaniem energii z syntezy jądrowej oraz ITER jako wielki projekt międzynarodowy;

— kształcenie specjalistów oraz zapewnienie wiedzy podstawowej w szkołach.

5.2.1 Komitet przypomina⁽²¹⁾, że – bez uszczerbku dla decyzji poszczególnych państw członkowskich o korzystaniu lub rezygnacji z energii jądrowej – konieczne dla UE jest „utrzymanie i dalszy rozwój wiedzy fachowej w zakresie bezpieczeństwa i dostępnych technologii. Rezygnowanie z całego zakresu wiedzy na ten temat byłoby chowaniem głowy w piasek”. Komitet niepokoi się, że w tych państwach członkowskich, w których obecnie rezygnuje się z wykorzystywania energii jądrowej lub ma się z niej zrezygnować w przyszłości, mogłoby dojść do zaprzestania kształcenia i rozwoju tych kompetencji. Konieczne należy tego uniknąć.

5.3 Europejskie Forum Energii Jądrowej (ENEJ)

W odniesieniu do technologii rozszczepienia jądrowego Komitet w szczególności popiera procedury i zalecenia Europejskiego Forum Energii Jądrowej (ENEJ), w którego pracach za pośrednictwem swoich przedstawicieli sam uczestniczy we współpracy z Komisją.

5.4 Testy wytrzymałościowe

Decyzja o poddaniu wszystkich elektrowni jądrowych w UE testom wytrzymałościowym była konsekwencją wypadku jądrowego w Fukushima, spowodowanego przez tsunami. Dlatego kiedy tylko dostępne będą wszystkie wyniki tych testów wytrzymałościowych, konieczne będzie nie tylko wyciągnięcie odpowiednich wniosków wobec już istniejących elektrowni, ale również właściwe dobranie priorytetów w ramach programu Euratom ukierunkowanego na badania naukowe, rozwój i demonstrację.

5.4.1 Szczególną uwagę należy przy tym zwrócić na sposób traktowania ewentualnych awarii pozaprojektowych.

5.5 Synteza jądrowa

W niektórych częściach społeczeństwa rozpoczęła się debata nad programem syntezy jądrowej, z jednej strony ze względu na fakt, że nie należy oczekiwać, by do 2050 r. (horyzont czasowy planu działania) wniósł on istotny wkład w niskoemisyjne dostawy energii, a z drugiej strony z uwagi na zdecydowany wzrost kosztów budowy międzynarodowego projektu ITER (które zgodnie z wnioskiem Komisji mają być regulowane poza programem ramowym!) w porównaniu z pierwotnymi szacunkami.

⁽²¹⁾ Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 127, tam pkt 3.4.

5.5.1 Plan działania do 2050 r.

W sprawie planu działania do 2050 r.⁽²²⁾ Komitet opracuje odrębną opinię. W tym miejscu należałoby jedynie podkreślić, że wobec globalnych zmian demograficznych i wzrastającego na całym świecie zapotrzebowania na energię w żadnym razie nie jest możliwe rozwiązanie globalnych problemów energetycznych za pomocą środków osiągniętych w UE do 2050 r. W tym sensie energia termojądrowa jest jedyną dotychczas niestosowaną lub niedostępną czy też nieznaną dalszą opcją w pałecie potencjalnych technologii, służących realizacji tego ogromnego zadania.

5.5.2 ITER I

Chociaż w programie Euratom znalazły się wyłącznie (europejskie) naukowo-techniczne prace przygotowawcze do ITER (koszty budowy ITER mają zostać pokryte z innego źródła⁽²³⁾) to słuszenie traktuje się ITER jako przewodnią inicjatywę w zakresie globalnych badań nad syntezą jądrową, a także w europejskim programie syntezy jądrowej. Bez względu na możliwości i konieczność opracowania koncepcyjnych ulepszeń i alternatywnych rozwiązań ITER jest decydującym i wyjątkowym w skali światowej krokiem ku rozwojowi przyszłego zastosowania energii termojądrowej. W ramach ITER planuje się po raz pierwszy na całym świecie – przy pozytywnym bilansie energetycznym – osiągnięcie mocy syntezy termojądrowej w wysokości 500 megawatów⁽²⁴⁾.

5.5.3 ITER II

Ponadto ITER stanowi również **laboratorium międzynarodowej współpracy** zainteresowanych państw uprzemysłowionych **na niespotykaną dotąd skalę. Partnerami są Chiny, Indie, Japonia, Korea, Rosja, Stany Zjednoczone Ameryki i Wspólnota Europejska.** Ich zainteresowanie uczestnictwem w rozwoju decydujących nowych elementów technologii pokazuje ogromne oczekiwania wobec kolejnego korzystnego i bezemisyjnego źródła energii. Z drugiej strony nowatorski i złożony charakter tej współpracy jest przyczyną, dla której konieczne było skorygowanie pierwotnej koncepcji, zgodnie z którą koszty całkowite przypadające na poszczególnych partnerów miały spadać wraz ze wzrostem ich liczby. Ogromna wartość tego partnerstwa polega przede wszystkim nie na ograniczeniu kosztów, lecz na zwiększaniu się zakresu wiedzy specjalistycznej, koncepcji i doskonałych specjalistów; ponadto podobnie jak międzynarodowa stacja kosmiczna zapewnia ono wkład w międzynarodowe wzajemne zrozumienie i proces pokojowy, który jest nie do przecenienia (ITER został pierwotnie zaproponowany i zainicjowany przez Gorbaczowa, Mitterandę i Reagana!). Zdaniem Komitetu koncepcja Komisji, by finansować europejski udział w kosztach budowy ITER poza budżetem UE, w żadnym razie nie powinna negatywnie wpłynąć na dalszą realizację projektu.

5.5.4 Zaangażowanie państw członkowskich – umowy stowarzyszeniowe

W swojej niedawnej opinii dotyczącej programu Euratom⁽²⁵⁾ Komitet zwrócił uwagę na decydujące znaczenie tzw. stowarzyszeń jako podstawy i banku pomysłów programu syntezy

jądrowej oraz jako gwarancji zaangażowania państw członkowskich. Komitet potwierdza swoje ówczesne stwierdzenia i ponownie przestrzega przed tworzeniem zagrożeń dla tego ważnego wsparcia lub pozwoleniem na jego wygaśnięcie. Przy tym stowarzyszenia są już sprawdzonym instrumentem pozwalającym zagwarantować „wspólne planowanie badań naukowych”⁽²⁶⁾, do którego dąży Komisja. Dlatego też również w przypadku ewentualnej zmiany struktury organizacyjnej europejskiego programu syntezy jądrowej konieczne byłoby utrzymanie dostępności skutecznych instrumentów wspólnego planowania, pozwalających na koordynację na szczeblu wspólnotowym i sensowne włączenie programów uczestniczących laboratoriów państw członkowskich, by utrzymać dotychczasową wiodącą rolę UE w tej dziedzinie badań naukowych i niezbędne wsparcie ze strony państw członkowskich.

6. Europejska przestrzeń badawcza – wspólny rynek wewnętrzny dla naukowców

6.1 Komisja zakłada, że do 2014 r. uda się w pełni stworzyć europejską przestrzeń badawczą. Komitet uznaje to za pożądane. Wyraża jednak wątpliwości, czy uda się tego dokonać. Wymagałoby to spełnienia kryteriów wspólnego rynku wewnętrznego, jak np. europejski patent wspólnotowy czy wspólny rynek wewnętrzny dla naukowców⁽²⁷⁾.

6.2 Opierając się na decyzji Rady⁽²⁸⁾ z dnia 2 marca 2010 r. Komitet dostrzega pilną potrzebę podjęcia działań, by poprawić niezadowolającą pod względem socjalnym sytuację młodych naukowców zatrudnionych w publicznych jednostkach badawczych i na uniwersytetach, która stoi w jaskrawej sprzeczności z celem uczynienia zawodu naukowca szczególnie atrakcyjnym, a w żadnym razie by nie pogarszać jego pozycji wobec podobnych zawodów.

6.3 Komitet uznaje, że organizacje naukowe w niektórych państwach członkowskich wprowadziły już pewne usprawnienia w tym zakresie i podjęły starania o dalszą poprawę sytuacji. Zauważa również, że Komisja także stara się poprawić sytuację, w tym za pomocą programów Marie Curie i Erasmus.

6.4 Sednem problemu są systemy płacowe i socjalne służb publicznych w państwach członkowskich, zgodnie z którymi zwykle wynagradzani są naukowcy pracujący w publicznych jednostkach badawczych i na uniwersytetach. W tych systemach zakłada się zwykle ciągłą karierę u jednego pracodawcy, którą się też nagradza. Ale właśnie z tego względu nie odpowiadają one szczególnie wymogom nauki i badań.

6.5 Ponieważ w tym przypadku ani nie uwzględnia się i nie wynagradza bardzo wymagającego i czasochłonnego procesu selekcji, w tym także studiów doktoranckich (uzyskanie stopnia doktorskiego), który młodzi naukowcy muszą najpierw z powodzeniem przejść, ani też nie bierze się pod uwagę tego, że w ich przypadku przynajmniej na początku nie chodzi właśnie o ciągłą karierę, lecz raczej o terminowe zatrudnienie, często bez jakichkolwiek perspektyw przedłużenia lub późniejszego zatrudnienia na stałe. Ponadto zupełnie uzasadniona długotrwała troska o dalszą przyszłość zawodową i związane z tym wysiłki wpływają negatywnie nie tylko na pracowników sektora nauki i badań, ale również na relacje rodzinne z partnerami i zakładanie rodziny.

⁽²²⁾ Patrz przypis 10.

⁽²³⁾ Patrz także COM(2011) 931 final, w którego sprawie Komitet wyda oddzielną opinię.

⁽²⁴⁾ Patrz w tym zakresie <http://www.iter.org/>.

⁽²⁵⁾ Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 127, pkt 4.5.1.

⁽²⁶⁾ COM (2008) 468 final oraz Dz.U. C 228 z 22.9.2009, s. 56.

⁽²⁷⁾ Patrz również Dz.U. C 44 z 16.2.2008, s. 1, pkt 1.3.

⁽²⁸⁾ Patrz przypis 1.

6.6 Tego zdecydowanie wyższego ryzyka społecznego nie rekompensują jednak ani odpowiednio wyższe dochody, ani lepsze zabezpieczenie społeczne. W równie niewielkim stopniu bierze się pod uwagę to, że udana kariera w systemie naukowym wymaga minimalnego zakresu mobilności – przeciwnie, w tych systemach mobilność ocenia się najczęściej nawet negatywnie.

6.7 Systemy płacowe państw członkowskich są w niewielkim stopniu kompatybilne między sobą, a „korzyści socjalnych” zgromadzonych w trakcie pracy za granicą praktycznie nie da się przenieść, co zdecydowanie niekorzystnie wpływa na mobilność między państwami członkowskimi.

6.8 Dlatego pilnie należałoby dopasować systemy płacowe i socjalne w państwach członkowskich do szczególnych warunków niezbędnych w przypadku naukowców. Ponieważ osiągnięcie tego celu byłoby możliwe wyłącznie w wyniku bardzo długotrwałego procesu, Komitet zwraca uwagę na wyżej wspomnianą decyzję Rady i ze swej strony zaleca, by Komisja intensywnie kontynuowała swoje wysiłki, dążąc do ustanowienia wspólnie z państwami członkowskimi specjalnego funduszu (zasilanego z Funduszu Społecznego), który rekompensowałby te wyżej wymienione straty ponoszone przez młodych naukowców za pomocą odpowiednich świadczeń dodatkowych. Powinny one uwzględniać wyższe ryzyko społeczne wynikające z całej serii kontraktów terminowych, a także ograniczone lub tracone wskutek mobilności (zwłaszcza między krajami) „korzyści socjalne”.

7. Łatwość obsługi przez użytkowników i informacje – krótki podręcznik – centra doradcze

7.1 Komitet ponawia swój pilny apel do Komisji, by wobec różnorodności instrumentów wsparcia, procesów, sieci i specjalistycznego słownictwa (np. projekty, wspólnoty wiedzy i innowacji, platformy technologiczne, partnerstwa na rzecz innowacji, projekty przewodnie, sieci ERA-NET, wspólne planowanie, Erasmus, Marie Curie, COST, EUREKA itd.) opracowała i udostępniła w internecie zrozumiały przegląd i krótki opis, dzięki którym wyraźnie widoczne byłyby istotne cechy charakterystyczne poszczególnych instrumentów, związane z nimi warunki i cele itp. Byłby to istotny wkład na rzecz upraszczania i przejrzystości, a jednocześnie idealne uzupełnienie portalu CORDIS, pod innymi względami działającego bez zarzutu.

7.2 Komitet zaleca jednocześnie ograniczenie się do kwestii istotnych i rezygnację z reklamy czy uzasadniania. Nawet w przypadku przedłożonych tu dokumentów dla Komitetu ułatwieniem byłoby zawarcie w nich podsumowania istotnej treści i ograniczenie wywodów filozoficznych.

7.3 Komitet zaleca opublikowanie tego opracowania w formie ukierunkowanej szczególnie na MŚP oraz ich szczególne potrzeby i wiedzę. Ponadto konieczne jest ustanowienie kompetentnych centrów doradczych, np. poprzez przeszkolenie za pomocą odpowiednich seminariów organizacji regionalnych (jak izby przemysłowe i handlowe), które mogłyby służyć jako biura informacyjne.

Bruksela, 28 marca 2012 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON